

De Reformatie

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

HET ONDERRICHT VAN K. SCHILDER

De actieve Heer van de kerk

Het kan niet de bedoeling zijn om in één artikel een volledig beeld van Schilders kerkbegrip te schetsen. Daartoe zijn wij niet in staat; bovendien is het niet nodig.

Het gaat ons om de kern van Schilders onderricht. Die kern is naar ons inzicht gelegen in de overtuiging dat spreken over de kerk altijd spreken over de levende, actieve, verheerlijkte Christus is.

Wie bij de instituten die voorhanden zijn, begint en vandaaruit zijn redenering opzet, begint bij het eindpunt. Hij ziet aan wat voor ogen is en heeft bij voorbaat zichzelf de pas afgesneden. De kerk is van Christus. Daarom begint alle denken over de kerk bij Hem.

Alleen al om deze reden kan het niet waar zijn dat Schilder erop uit was om het instituut van de gereformeerde kerken in Nederland als de 'enige ware' of 'zaligmakende' kerk te proclameren.

Schilder zelf heeft suggesties in deze richting duidelijk weerproken (zie I, 198, 208; II, 431 en III, 73, 76. Vgl. ook G.C. Berkouwer, a.w., I, 22). De uitdrukking 'enig-ware kerk' heb ik bij Schilder nergens kunnen vinden, ook niet op de plaatsen die H.J.D. Smit (a.w., 69, 78, 79) noemt. Wél spreekt op die plaatsen een man die verwonderd en dankbaar is voor Gods leiding in de geschiedenis van de kerk in Nederland, tot en met het gebeuren van de Vrijmaking. Ook horen wij een hooggestemd lied over de 'katholieke kerk', die niet schuil gaat in de onzichtbaarheid, maar op aarde aanwijsbaar is. Maar wij horen nergens een lofrede op het 'vrijgemaakte instituut' als zou dat ontheven zijn

aan de 'beweeglijkheid van de Geest'.

Het zou waardevol zijn, wanneer wij met elkaar de door Smit genoemde teksten analyseerden. Ik ben ervan overtuigd dat er alsdan niet een zelfgenoegzame, maar wel een enthousiaste Schilder te voorschijn zal komen. Dat enthousiasme is een bevindelijke blijdschap voor het aangezicht van God, wiens werk zich laat herkennen door geloof en liefde.

Daarmee is niet gezegd dat er geen vragen overblijven ten aanzien van Schilders redeneringen. Maar wél wil gezegd zijn, dat Schilder met hart en ziel heeft geleefd uit het geloof, dat Christus' kerk 'katholiek' is (zie vooral III, 445-449 en 467-479).

Schilder heeft tientallen jaren achtereen aandacht gevraagd voor de permanente activiteit van Christus in het vergaderen, beschermen en onderhouden van zijn kerk op

aarde (vgl. antwoord 54 HC). Dat betekende voor hem heel concreet, dat Christus door zijn Geest ieder ogenblik op elke plaats nieuw leven kan werken. Christus' Geest is beweeglijk en Hij bindt Zich nooit ofte nimmer aan de grenzen van enig instituut. Deze Geest kan dus steeds grens-verleggend en grens-overschrijdend bezig zijn. Op het moment dat de Geest nieuw leven wekt in instituut A, stelt hij de samenleving in de instituten B en C 'in de crisis', dat wil zeggen: voor de vraag naar de eigen legitimiteit als niet-met-A-verenigde kerk.

Het kerk-instituut en zijn voorlopigheid

Het is zonneklaar dat Schilder het heeft opgenomen voor het 'instituut'. Contra alle pogingen om het instituut weg

HOOFDARTIKEL

Het onderricht van K. Schilder
C. Trimp

UIT DE SCHRIFT

Dankdag
J.M. de Jong

KERKELEVEN

Twee of drie?
C.J. de Ruijter

DRIESTARREN

W.G. de Vries

BOEKSPREKING

Bijbelstudie over I Korinte
Nauwkeurige terrein-verkenning
in 'bevindelijk' Nederland?

OPMONT

Een handboek vol diakenen
H. Folkers

PERSCHOUW

W.G. de Vries

UIT DE KERKEN

te drukken op een tweederangs niveau ('slechts' instituut, in de schaduw van de hooggeprezen kerk-als-organisme). De onderlinge verdeeldheid van de instituten heeft hij als zonde voor God ervaren en hij weigerde deze kwalijke zaak te versieren met de mooie naam 'pluriformiteit van de kerk'. Dat was voor hem een 'vluchtheuvel'-constructie. Hij heeft heel luid door Nederland omgeroepen, dat eenheid van de kerk een eenheid-in-geloof behoort te zijn en dat deze eenheid niet gemystificeerd mag worden, maar zichzelf ook institutionair behoort te presenteren. Vandaar zijn protest tegen het gemakkelijk breken met de kerk in geval van persoonlijk conflict, ongenoegen of verschil van ligging, smaak, liedboek of anderszins. Waar haalt een mens het recht vandaan om op eigen titel 'kerkjes op te richten'? Niemand heeft immers het recht zich af te scheiden van Christus' kerk?

Wanneer men de pleidooien van Schilder voor het instituut van de kerk leest, kan men daarop best wel commentaar leveren. Maar men kan onmogelijk zeggen dat Schilder ooit de levende Christus en zijn Geest heeft ingesloten of opgeborgen in enig instituut. Juist ten aanzien van het instituut heeft hij in voortdurende herhaling betoogd, dat Christus zonder onderbreking bezig is de kerk te institueren in de onvoltooid tegenwoordige tijd. Daarom staat elk instituut onder de kritiek van Christus' norm – om te beginnen de gereformeerde kerken met haar belijdenis van Christus' naam en presentie.

Juist zo bleek Schilder in staat om te spreken van een 'voorlopigheids-instituut'.

Die 'voorlopigheid' wordt niet gemotiveerd vanuit het zoekend en tastend zich voortbewegen van een mens-met-zoekontwerp in de richting van Gods uiteindelijke waarheid. De herkomst en achtergrond van Schilders idee omtrent het 'voorlopigheids-instituut' zijn gelegen in de

activiteit van Christus, die Zich niet bindt aan de grenzen van ons instituut. De kerk is een kerk-in-aanbouw. Daarom mogen wij nooit statisch over de kerk en haar kenmerken (vgl. I, 205v.) denken – ook niet bij de uitleg van het oude woord 'buiten de kerk geen heil'.

Het zou de moeite lonen wanneer wij een theologische excursie zouden maken om diverse typen van spreken over de 'voorlopigheid' van het kerkinstituut op het spoor te komen. Wij zouden onderweg stellig Luther ontmoeten ('voorlopigheid' in verband met de 'verborgenheid' van de kerk) en Calvijn ('voorlopigheid' vanuit de leer van de uitverkiezing). En in de moderne tijd zouden wij zicht krijgen op het Tweede Vaticanum ('voorlopigheid' vanuit de eschatologie) en K. Barth ('voorlopigheid' in verband met de verhouding tussen kerk en wereld). Vgl. U. Kühn, *Kirche*, Gütersloh 1980 (2. A., 1990), 151, 159; P. Steinacker, *Die Kennzeichen der Kirche*. Eine Studie zu ihrer Einheit, Heiligkeit, Katholizität und Apostolizität, Berlin 1982, 40, 135.

De degeneratie van het kerkbesef

Maar – zo vraagt een lezer – wanneer alles wat tot nu toe is gezegd waar is, hoe laat zich dan het verwijt verklaren dat Schilder de gereformeerde kerk als 'enig-ware kerk' heeft gepropageerd? Welk misverstand ligt aan zo'n verregaand verwijt ten grondslag?

Naar ons inzicht hebben wij hier te maken met een gebrek aan inzicht in Schilders duidelijke intentie.

Wanneer in één plaats kinderen van God zich iedere zondag in allerlei richting 'ter kerke' begeven en elkaars wegen kruisen, dan is dat een gruwelijke zaak. Een zaak waarmee wij de Heilige Geest bedroeven, Gods eer tegenstaan en Christus' gebod negeren. Het schandaal van deze situatie mogen wij niet afdekken met mooie woorden als 'pluriformiteit' of 'pluraliteit'. De kerk van Christus draagt de *eenheid* als *eigenschap* bij zich – dat is één van haar geheimen krachtens haar gemeenschap met Christus. Niets is meer vanzelfsprekend dan dat deze eenheid ook zichtbaar en institutionair wordt gepresenteerd voor de ogen van God en de mensen.

Wanneer dan als conclusie uit deze gedachtengang de stelling te voorschijn komt: 'in één plaats mag slechts één kerk (instituut) zijn', resp. 'mag slechts één ware kerk zijn' – dan is dat een uitspraak die diepe wortels heeft en zich slechts laat verstaan vanuit de kennis van Christus' wil en beleid.

Wie die uitspraak verwerpt, omdat zij zo verontrustend of rust-verstorend is, mag zichzelf wel eens ernstig beproeven terzake van het gehalte van zijn geloof in de levende Christus, die één katholieke kerk vergadert en in stand houdt – naar luid van het begin van artikel 27 NGB (vgl. Schilder, I, 57, 86).

'Er mag op één plaats slechts één kerk van Christus zijn' – het is een diep-gewortelde geloofsuitspraak. Trek haar los van haar wortel en je houdt iets als een verdorde brandnetel over.

'Er mag op één plaats slechts één kerk van Christus zijn' – is dus tegelijk een uiterst kwetsbare uitspraak. Zij is

KERNREDACTIE:

DR. W.G. DE VRIES (eindred.), DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE VELDE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RUITER, DRS. H. VELDMAN, PROF. DR. K. VELING.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. J.A. BOERSEMA, J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v.,

De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland).

Buitenland: f 143,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn.

Losse nummers f 1,85 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.
Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

blootgesteld aan allerlei misbruik – misbruik dóór ons en misbruik tégen ons.

- Wie dit woord ombuigt in de richting van menselijke zelfverzekerdheid, heeft de Heer van de kerk nooit gekend. Hij maakt die uitspraak tot een woord van **zelf**-roem. Op catechisatie heeft hij de dominee horen zeggen, dat er slechts één ware kerk kan zijn en dat is nu net '**zijn**' kerk – dus hij zit goed.
- Wie dit woord zodanig manipuleert, dat '**zijn**' kerk het alleenvertoningsrecht op het dorp heeft, moet niet denken dat dit idee ook maar iets met de gereformeerde belijdenis te maken heeft. Voor hem heeft Schilder te vergeefs geschreven over de beweeglijke Geest en het in de crisis komen van eigen instituut.
- Wie denkt dat het zeggen: 'één ware kerk op één plaats' hem het recht geeft om alle andere instituten die zich presenteren, te negeren of als valse kerken te diskwalificeren, grossiert in rode kaarten. Deze **triomfalist** vreest God niet en verbeeldt zichzelf topambtenaar te zijn op het centraal bureau voor kerkelijke rijvaardigheidsbewijzen.

Geen ogenblik mag 'uit het oog verloren worden, dat "valse kerk" een ontzaglijk woord is, dat alleen gerechtvaardigd is, als er een **oordeel des geloofs** in vastgelegd wordt. Het woord **wordt** niet afgeschaft, het worde ook niet gevalueerd; **als** het vanwege het Woord Gods moet uitgesproken worden, dan alleen voor Zijn aangezicht. Anders neemt de vleselijke drift – zoals die in het historisch fenomeen van het anti-papisme is te zien – de plaats in van de heilige toom. Maar al hebben de reformatoren in de aanvechting van de vleselijke drift hun nederlagen geboekt, zij waren, als zij over de valse kerk spraken, geen anti-papisten; zij hebben alleen naar het Woord Gods de eis van **wederkeer** gesteld. Méér was niet nodig, met minder kon het niet toe!', aldus J. Kamphuis in dit blad (vgl. *Verkenningen*, deel I, Goes, z.j. [1964], 37).

Anderzijds:

- Wie geen enkele interesse heeft voor de bewering, dat er op één plaats slechts één kerk van Christus mag zijn, behoort zichzelf ernstig af te vragen, of hij wel weet wat het woord 'kerk van Christus' betekent.
- Wie nooit verontrust wordt door al die elkaar kruisende kerkpaden, omdat hij 'ieder het zijne' gunt, ook in de religiositeit, leeft dichterbij de sekte dan bij de kerk.

De belijdenis van de katholiciteit van de kerk behoort elke kerkganger ertoe te dringen **zijn** kerkgang als **de** (heilige) kerkgang voor alle burgers te beschouwen.

Zo niet, dan is hij in principe een sektariër. Zo iemand is tevreden wanneer hij slechts zijn lievelingsdenkbeelden te horen **krijgt** in het **taaltje** dat hem lief en het zaaltje dat hem vertrouwd is.

Tegen al deze vormen van degeneratie van het kerkbesef heeft Schilder geprotesteerd. Dat hem dat niet in dank werd afgenomen, bewijst temeer de noodzaak van zijn protest.

Schilder een 'kerkist'? Die idee wordt terstond belache-

lijk, wanneer men de moeite neemt een half uur Schilder te lezen in zijn kritiek (naar binnen en naar buiten) op alle kerkelijke zelfgenoezaamheid, die men voor Christus' ogen zou durven demonstreren.

Enige hulp bij de lectuur van Schilder.

Schilder schrijft over Gods werk buiten de gereformeerde kerken op meer dan één plaats (zie b.v. I, 406; III, 76). In het artikel 'Er zijn daar nog gelovigen...' (1 maart 1940, zie III, 73vv.) spreekt hij over gereformeerde **belijdenisgeschriften**, die de genade van God, die ook buiten het eigen instituut verkiest en zaligt, prijzen.

In 1935 schreef Schilder over de roomse kerk, dat **aldaar** een ontelbare schare van kinderen van God is. 'Wie een kind Gods is in de Roomse kerk, die is kind Gods **ondanks** zijn ongehoorzaamheid aan God inzake het rechte institueren der kerk. Gelijk wij zelf kinderen Gods zijn ondanks vele zonden op dit of een ander gebied' (I, 406).

In de Persschouw van 24 september 1934 schreef Schilder, dat zowel het absolutisme als het relativisme ten aanzien van het kerkelijk instituut 'beide even ongelukkig' zijn. Daarna schrijft hij: '**Ik** weet in Nederland geen enkele kerk, buiten de Gereformeerde, die Gods Woord zuiver predikt, de sacramenten rein bedient, de tucht handhaaft. Ik erken, dat de Gereformeerde Kerk het ook niet doet, **gelijk** het behoort. Maar zij wordt er niet in verhinderd' (I, 373v.).²

In 1935 schreef Schilder aan het adres van de confessionelen in de Ned. Herv. Kerk, dat het voor de kerkelijk-gereformeerden daad van gehoorzaamheid is: 'het open staan, **elken** dag, voor iedere op goeden grondslag ondernomen poging tot hereniging met de zich tot de gehoorzaamheid in het institueren bekerende gelovigen uit andere **kerkformaties** en het ongebroken **corrigeren** van eigen kerkelijk leven' (II, 208, vgl. ook p. 206).

Men kan ook lezen over de beweeglijkheid van de Geest (II, 415) en de beweeglijkheid van het instituut (II, 434). Dat de gereformeerde kerken niet alleen-zaligmakend zijn wordt door Schilder reeds in 1932 duidelijk gesteld (I, 208) en in 1948 herhaalt hij zijn zeggen, dat de grenzen van de kerk geen ogenblik vastliggen (III, 238).

De 'oecumenische nood'

Bezien wij Schilders bijdrage aan de nimmer eindigende bezinning over de aard en de weg van de kerk-op-aarde in het brede raam van de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in Nederland, dan zien wij hem op dit punt als de grote tegenspeler van H. Bavinck en A. Kuiper. Schilder heeft de norm van artikel 28 NGB verdedigd tegenover diverse pogingen om die norm te ontcrachten. Hij heeft het recht van de Afscheiding van 1834 welsprekend onder woorden gebracht en vanuit de reformatische bronnen verdedigd. Hij beseft dat men niet de Afscheiding en de Doleantie kan herdenken onder de titels **Van 's Heeren wegen** en **De reformatie van '86**, wanneer men tegelijk de actuele gelding van artikel 28 NGB in twijfel trekt.

Tegelijk onderkende hij het effect van de romantische pluriformiteitsleer. Zij holt het kerkelijk besef uit en verlamt de roeping tot de strijd voor de waarheid van het Woord Gods, dat nabij ons is.

Dat wij met onze kinderen niet ten prooi gevallen zijn aan

de beweging die zich heden ten dage 'Samen-op-weg' noemt, is vooral aan Schilder te danken.

Inmiddels is de pluriformiteitsleer vervangen door het pluraliteitsconcept, waarin de confessionele eendracht van het geloof is prijsgegeven om plaats te maken voor de dialoog-kerk. Woordvoerders van de voormalige (her-vormde) volkskerken en van de voormalige (gereformeerde) belijdeniskerk kunnen elkaar daarin blijkaar vinden.

Tegen het eind van zijn leven heeft Schilder deze ontwikkeling in ronde woorden voorspeld: Kuyper wordt begraven door zijn eigen zonen en met zijn eigen spade (III, 445).

Het lijkt niet mogelijk om in deze eeuw een man aan te wijzen, die met zoveel inzet, energie en geduld de gereformeerde kerken heeft liefgehad en juist dáárom haar heeft gesteld onder de kritiek van haar eigen belijdenis. Hoezeer heeft hij geleden aan het 'oecumenisch karakter van de kerkelijke nood', juist ook in het gereformeerde leven (II, 150)!

Er moet wel heel veel onwil, misverstand en onverstand in het spel zijn, wil men uitgerekend déze man als 'kerkist' typeren en monddood maken.

Het zal duidelijk zijn dat Schilder geen sluitend systeem heeft ontworpen, dat ons in staat zou stellen een antwoord te formuleren op elke vraag, waarop wij stuiten in verband met ingewikkelde kerkelijke situaties.

Vanzelfsprekend heeft Schilder op geen enkel gebied een laatste woord gesproken, resp. willen spreken. Maar hij heeft wel een groot aantal barrières willen wegruimen die ons kunnen hinderen in het concrete, actuele verstaan van Gods Woord. Hij heeft zich beijverd om ons onbelemmerd zicht te geven op het Woord van God en op de reële situatie van de kerk.

Schilder wist te spreken over de ingewikkeldheid van de kerk-kwestie en de diversiteit van de interpretaties daaromheen (II, 438) en hij sprak over een 'moeilijk vraagstuk', b.v. wanneer het gaat over die open wond uit de zestiende eeuw: de blijkbaar niet te helen breuk tussen lutheranen en gereformeerden (I, 407). In dit verband spreekt Schilder van een '*ontstellende, beschamende*, tot verootmoediging en bekering (nog heden) opwekkende ontdekking, dat men met de Reformatie *niet klaar gekomen was*' (I, 405, 407).

Schilders bezwaar was juist dat men dergelijke problematiek afdekte met een mooi woord ('pluriformiteit'). Het 'idealisme' lag – wat dat betreft – meer bij Kuyper dan bij Schilder!

In Schilders benadering van dit soort vraagstukken treffen wij een aantal karakteristieke accenten aan: Christus' activiteit in de voort-durende vergadering en instituering van de kerk; een 'dynarnisering' van het kerkbegrip; de mens als medewerker van God; de aansprakelijkheid van de mens krachtens zijn verantwoordelijkheid voor God; de gehoorzaamheid die God van de mens vraagt vanwege het absolute gebod tot het zoeken van kerkelijke eendracht. Hij kon in dat verband ook spreken over 'die

wonderlijke, beweeglijke verbondsspanning tussen Gods werk en het menselijke'. 'Wie niet gespannen de stroom des Geestes bijhoudt en in het verband der kerk Hem tot bedding dienen wil in en overeenkomstig de beweeglijkheid van de Geest zelf, die belooft de kans, dat de stroom "*zijn*" bedding verlaat en zich een andere uitgraaft' (II, 415).

Dit alles is onderdeel van Schilders gigantische poging om het normbesef te herstellen binnen een kerkelijke samenleving, waarin velen redelijk tevreden waren met de kerkelijke status quo: twisten binnen het 'instituut' konden en mochten de activiteiten in het '*organisme*' niet temperen. Intussen bleef ieder, waar hij was.

C. Trimp

¹ Zie J.J.C. Dee, K. Schilder. *Zijn leven en werk. Deel I* (1890-1934), Goes 1990, 229-239, 265-270; id. in: J. de Bruijn/G. Harinck (red.), *Geen duimbreed. Facetten van leven en werk van Prof. dr. K. Schilder 1890-1952*, Baarn 1990, 132-137; H.J.D. Smit, *Gehoorzamen: achter Christus aan! Schilder over de kerk*, in: *Aspecten*, 66-89, C. Trimp in: W. van 't Spijker e.a. (red.), *De kerk. Wezen, weg en werk van de kerk naar reformatische opvatting*, Kampen 1990, 193-201; G.C. Berkouwer, *De kerk, deel I*, Kampen 1970, 19vv.

² Wij betreuren het dat J. van Genderen dit citaat van Schilder zo onvolledig weergeeft in: J. van Genderen/W.H. Velema, *Beknopte gereformeerde dogmatiek*, Kampen 1992, 628.

DANKDAG

...En de aarde bracht jong groen voort, gewas, dat naar zijn aard zaad geeft, en geboomte, dat naar zijn aard vruchten draagt, welke zaad bevatten...

Genesis 9-13

Door de regen blijft dit jaar veel gewas in of boven de grond zitten. Financieel wordt het voor sommige landbouwers een ramp. Het levensonderhoud op zichzelf voor boer en burger loopt minder gevaar. Gelukkig hangt dat niet af van de oogst alleen hier. Tegenvallers hier worden opgevangen door oogsten elders in de wereld.

De grondslag voor het levensonderhoud van iedereen heeft de HERE al heel vroeg gelegd. Toen Hij hemel en aarde schiep scheidde Hij water en land. Voor Hem zelf was droge grond niet nodig. Maar wij kunnen niet zonder. Er bestaan wel samenlevingen op het water, maar iedereen is van de vaste bodem afhankelijk.

God heeft grote variatie aangebracht in die vaste bodem. De begane grond bestaat uit klei, veen, zand of steen. Die bodem is op allerlei manieren bruikbaar: geen stenen bloempot zonder klei, geen computer zonder zand. Hij heeft er ook veel verrassingen in gestopt: in Nederland o.a. olie voor plastic en **panties**, elders aluminium voor pannen en vliegtuigen. De bodem is vaak meer bruikbaar dan we lange tijd gedacht hebben.

God dacht t.a.v. de bodem vooral aan vruchtbaarheid. Hij zei: de aarde moet gewassen voortbrengen. En er kwamen planten en bomen in enorme variatie. Wat zouden wij gedaan hebben, als wij het hadden moeten doen? Zouden we niet dik tevreden geweest zijn, als we erin geslaagd waren om na veel moeite een (!) soort te maken? Het is een kunst een plant te bedenken, nog meer om een plant te fabriceren. Twee soorten planten bedenken en maken is een grote prestatie. Tien soorten nog meer. En dan te bedenken, dat er duizenden soorten zijn. Dat is een blijk van groot vakmanschap.

Maar het getuigt van nog groter vakmanschap om de ene plant andere te laten voortbrengen. En wat is daar ook een variatie in! De ene plant kan andere voortbrengen o.a. via zaden, stekken of via wortelscheuten, soms via verscheidene manieren tegelijk. Het groeit allemaal. Groei is op zichzelf al een wonder. Mensen kunnen auto's maken. De onderdelen daarvan zijn op elkaar afgestemd. Maar geen mens kan een groeiende plant maken, waarvan de

onderdelen tijdens de hele groei op elkaar afgestemd blijven. In functie en formaat.

Wat is de levensduur soms groot. Zonder menselijk onderhoud kunnen bomen, maar soms zelfs **planten**, honderden jaren mee. Kom daar in de autowereld eens om!

De plantenwereld getuigt van vakmanschap bij God. De grote variatie in planten en bomen getuigt van de grote vreugde die God had in zijn werk.

Zo was er timmerhout en brandhout, er was vlas en katoen, er waren geneeskrachtige gewassen en sierplanten. Maar vooral was er eten. Er is een enorme rijkdom aan eetbare planten. Als een kind geen tomaten lust of een president geen broccoli, zijn er vele andere mogelijkheden om te eten. Moeder de vrouw kan regelmatig met iets anders op tafel komen.

Zoals een moeder de eters **aan** tafel wil hebben zodra het eten op tafel staat, zo maakte God kort daarna mensen. Hij wilde niet nog miljoenen jaren wachten. Adam en Eva komen drie dagen later in een huis vol eten en drinken.

Zoals een kind eerst een vijftien jaar mag eten voordat het aan het werk hoeft, zo hoefde Adam niet te werken voor zijn dagelijks brood. Hij kon eten voordat hij begon aan zijn dagelijks werk.

Wat voor reactie mocht deze Gastheer verwachten van zijn gasten? Vernieling? Opzij zetten van de gastheer? Zou u dit soort gasten aan tafel laten zitten? Zou u ze vaker uitnodigen? En toch deed God juist dat! Hij houdt van zijn wereld en van ons, mensen. Hij laat zijn liefde niet ontkennen of opzij zetten. We mochten blijven eten (Hand. 14 : 17). Alleen niet van de boom des levens (Gen. 3 : 22). Hij zond na de vernieling zijn Zoon om deze wereld met u er op te behouden. Eens zal de begane grond van de stad bestaan uit goud. Edelstenen zullen bouw materiaal zijn (Op. 21 : 18). Door Jezus, de Here, blijft de vruchtbaarheid van de aarde en zullen er eens zelfs weer bomen des levens zijn met bladeren tot genezing van de volken (Op. 22 : 2), bestemd voor ons dus.

Al die variatie, al die verrassingen, al die produkten van vakmanschap van God en van vreugde in zijn werk, geeft God aan u, omdat Hij van u is blijven houden. Er is aile reden om dankdag te vieren voor wat er was, voor wat ons gebleven is, en voor wat ons eenmaal gegeven zal worden.

J.M. de Jong

TWEE OF DRIE?

Nog een laatste keer wil ik terugkomen op het synodebesluit over de zegenende ouderling en de discussie daarover in de noordelijke kerkbode. Door dit besluit is nl. de vraag naar het aantal ambten in de kerk weer aan de orde gekomen. Kennen we in onze kerken twee of drie ambten?

De huidige praktijk

Om te beginnen moeten we dan constateren, dat wij in de gereformeerde kerken altijd uitgegaan zijn van drie ambten. Dominee, ouderling en diaken. We hebben dat vastgelegd in de belijdenis (art. 30 NGB) en in de kerkorde (art. 2 KO). En bovendien ligt het zo vast in de bevestigingsformulieren.

Ik denk, dat het ook eerlijk is om dat te zeggen. Het is heel goed mogelijk, dat je op een zeker moment verandert van inzicht. Dat kan b.v. gebeuren door nieuwe exegese. Daar is in dit geval ook sprake van. Op grond van de nieuwere uitleg van 1 Tim. 5 : 17 zijn velen tot de conclusie gekomen, dat er geen *principeel* onderscheid is tussen predikant en ouderling (vgl. het artikel van 2 weken geleden). Maar daarmee is nog niet zo maar een afspraak aan de kant gezet. We hebben op drie verschillende manieren vastgelegd, dat we uitgaan van drie ambten: in de belijdenis, in de kerkorde en in de liturgische formulieren.

Ik vind, dat in de discussie in de noordelijke kerkbode terecht sterk de aandacht gevraagd is voor die afspraken.¹ Afspraken maken we niet voor niets. Natuurlijk kun je daar altijd een keer op terug komen, maar dan moet daar ook wel duidelijk overeenstemming over zijn. Daar hoort een nieuwe afspraak bij.

Een oneffenheid

Op dit punt vertoont het synodebesluit toch een behoorlijke oneffenheid. Je zou kunnen zeggen, dat het besluit iets tweeslachtigs heeft.

Aan de ene kant wordt benadrukt, dat er een sterke eenheid is tussen de ambten van predikant en ouderling. Het rapport heeft een aparte paragraaf hieraan gewijd. Daar wordt o.m. gezegd: 'De ouderlingen zijn samen de herders van de gemeente. Zij hebben de opdracht de kudde te weiden en te hoeden (Hand. 20 : 28; 1 Pet. 5 : 1-5). De predikant is één van hen, een herder onder de herders (Ef. 4 : 11; 1 Tim. 5 : 17). (...) Er zijn in de Schrift geen spo-

ren van pyramidale opbouw binnen het college van oudsten'. Hier wordt m.i. met sterke argumenten getoond, wat een principiële eenheid er ligt tussen het ambt van ouderlingen en dat van predikant. Dat lijkt te pleiten voor een visie die uitgaat van twee ambten.

Maar aan de andere kant legt het besluit sterk de nadruk op het onderscheid tussen de ambten. Het besluit verwijst daarbij met zoveel woorden naar de belijdenis, de kerkorde en de bevestigingsformulieren. Men wil dus toch graag vasthouden aan de afspraak dat we drie ambten onderscheiden.

Ik denk, dat hier een oneffenheid zit in het besluit. In ieder geval is hier niet duidelijk onder woorden gebracht, waar het nu op aan komt in de verschillende ambten. Het ene element van de zegen is uit het geheel losgemaakt. Daar wilde men het onderscheid laten vallen. Maar men trekt geen verdere consequenties voor de rest van het onderscheid. Dat schept verwarring.

Verwarring

Uit de *Acta* blijkt wel, wat de achtergrond van deze tweeslachtigheid is. Tijdens de bespreking hebben sommigen de vrees uitgesproken dat een ouderling ook doop en avondmaal zal gaan bedienen. En dat is voor te stellen. Als je het onderscheid tussen dominee en ouderling gaat uitwissen, kom je ook een keer aan die vraag toe.

Om die vrees weg te nemen heeft men kennelijk vastgelegd, dat de zegen een afgegrensde zaak is. Daarmee is dan misschien wel dit besluit gered, maar er is tegelijk verwarring ontstaan. In de noordelijke kerkbode werd meteen dezelfde vrees uitgesproken. En terecht heeft men de vinger gelegd bij geldende afspraken.

Mijns inziens wordt de verwarring gevoed door een verschillende visie op de plaats van het ambt. Misschien is het goed om op dit punt eens naar andere kerken te kijken.

Buitenlandse kerken

Er zijn verschillende buitenlandse kerken, met wie wij corresponderen, bij wie dit helemaal geen probleem vormt. Ook daar is regel, dat de dominee preekt en doop en avondmaal bedient. Maar wanneer er geen dominee is, zijn de ouderlingen gemachtigd om bijvoorbeeld de doop te bedienen.

Nu is het wel voorstelbaar, dat men juist daar zo'n beslissing heeft genomen. In het kleine Nederland is er altijd wel een dominee in de buurt, die een kind kan dopen. Maar dat geldt voor het buitenland niet. Het is niet eens zo heel lang geleden wel voorgekomen, dat in kleine ge-

meenten in overzeese streken soms kinderen een half jaar niet gedoopt konden worden, omdat er geen dominee was. In zo'n situatie ga je je natuurlijk eerder afvragen, of het sacrament zo sterk aan die ene ambtsdrager gekoppeld moet worden.

Juist hier blijkt hoe doorslaggevend het is, op welke manier je de 'bediening der verzoening' ziet functioneren. Als je het als een exclusieve taak van de ambtsdrager ziet, berust je er in, dat kinderen eventueel maandenlang ongedoopt blijven. Als je de breedheid van die bediening in de gemeente ziet functioneren, zal het zwaarder wegen, dat God wil, dat onze kinderen gedoopt worden. Dan ben je er ook niet bang voor om te erkennen, dat een ouderling ook de doop zou mogen bedienen.

Mijns inziens is dit de achtergrond die altijd meespeelt in de recente discussie. Vandaar, dat ik in m'n vorige artikel apart de aandacht gevraagd heb voor de aard van de bediening van de verzoening. Ik denk, dat dat het eigenlijke onderwerp van de discussie moet zijn. Het is m.i. terecht dat het synodebesluit die bediening midden in de gemeente plaatst. Maar dan zal ook nader bekeken moeten worden wat dat verder aan gevolgen met zich meebrengt. En dat is in **Ommen** achterwege gelaten.

Een korte schets

Ik wil proberen in een korte schets weer te geven, hoe het geheel er uit zou kunnen zien, als we de route **vervolgen**, nu de wissel in **Ommen** is gepasseerd. Maar ik zeg er uitdrukkelijk bij, dat tot nu toe de bestaande afspraken (ook in **Ommen**) gehandhaafd zijn. Er zal dus in de toekomst duidelijkheid moeten komen op dit punt. Daar is terecht om gevraagd.

In mijn schets veronderstel ik dus even, dat de wissel gepasseerd is, en dat we dat niet meer terugdraaien. Mijn uitgangspunt is dan, dat de bediening van de verzoening een taak is, die binnen de hele gemeente functioneert. Het Woord is immers aan de gemeente toevertrouwd. Het belang hiervan is, dat ambt en gemeente zo dicht mogelijk bij elkaar blijven en zoveel mogelijk op elkaar betrokken worden. Het ambt kan dan nooit een exclusieve plaats krijgen.

Daartegenover hoeft niemand bang te zijn, dat zo uiteindelijk het ambt zal verbleken. Het NT geeft duidelijk aan, dat de gemeente van Christus altijd een gemeente is met een ambtelijke structuur. Christus geeft ambtsdragers aan de gemeente om voor te gaan in de bediening.

Gaan we na, welke structuur vanuit het NT naar ons toe komt, dan zien we duidelijk ouderlingen en diakenen getekend. Die twee ambten blijven we honoreren. Op basis van de nieuwere exegese hebben we geen grond om een **principiële** onderscheid te maken tussen dominee en ouderling. De eenheid tussen die twee zal dus veel nadruk moeten krijgen.

Tegelijk blijft er wel een **praktisch** onderscheid. Omdat de dominee full-time zijn werk doet, en daar zijn hele leven aan wijdt. De ouderling doet het werk naast zijn andere roeping en treedt na enkele jaren weer af. Dat prakti-

sche onderscheid vertalen we ook in beroepseisen. Bij die beroepseisen hoort een beroepsvoorbereidende opleiding. Aan die opleiding stellen we eisen, die garanderen, dat we dominees **krijgen**, die ook theologisch bekwaam zijn voor hun beroep.

Als we dus full-time ambtsdragers in de gemeente hebben (de dominees) ligt het voor de hand, dat primair aan hen de bediening van het Woord, de doop en het avondmaal wordt opgedragen. Maar dat is dan geen principiële onderscheid. Vanwege de principiële gelijkheid in die ambten moet het dan toch mogelijk zijn, dat een ouderling de dominee vervangt. Die vervanging hebben we 'al praktisch geregeld voor de prediking. Daar hebben we allang concrete afspraken voor gemaakt. Waarom zouden we die afspraken dan niet kunnen maken voor de bediening van doop en avondmaal?

Twee of drie?

Nogmaals wil ik benadrukken, dat we op het ogenblik in onze kerken leven bij afspraken, die uitgaan van drie onderscheiden ambten. Ik wil op die afspraken ook geen enkele inbreuk maken. Maar ik denk, dat **Ommen** ons als het ware er toe dwingt opnieuw met elkaar te bezien, hoe de ambten bij ons functioneren. Daar is hoe dan ook een deel van het onderscheid uitgewist. Dat vraagt om nadere verantwoording.

In wezen zou er volgens mijn schets heel weinig veranderen. Je spreekt dan **principiële** over twee ambten, maar **praktisch** over drie. En ik denk, dat dat heel dicht tegen de realiteit van nu aan ligt. Toch zou er veel mee gewonnen zijn, als we in dit opzicht als kerken nieuwe afspraken zouden kunnen maken. De discussie laat nl. zien dat er duidelijkheid gewenst is, die **Ommen** niet verschaft heeft.

Bij de hier geschetste afspraken hoeft niemand bang te zijn, dat Kampen opgeheven wordt. Niemand hoeft te vrezen voor nivellering van welk ambt ook. Maar in het onderling doorspreken zou de plaats van het ambt midden in de gemeente een nieuwe nadruk kunnen ontvangen. Daar hebben gemeente en ambtsdragers veel bij te winnen.

C.J. de Ruijter

Ds. Joosse in de gereformeerdekerkbode van 3 sept. 1993, p. 490/1

* * 'Het Boek' is niet de Bijbel (1)

Er wordt druk geadverteerd met *Het Boek*. Het blijkt dat in veel van onze gezinnen die Boek ook aan tafel gelezen wordt. Het is vlot geschreven en ook vlot te lezen. Maar hoe meer dit boek gelezen wordt, des te meer dreigt het gevaar dat de bijbel zelf uit het gezichtsveld verdwijnt. Want eigenlijk is het geen vertaling van de oorspronkelijke tekst van de bijbel, maar een vrije weergave ervan, met een vreemd woord aangeduid als parafrase. Nu kan een parafrase van betekenis zijn voor de uitleg van de bijbel. Ik denk aan de serie 'Parafrase van de bijbel', waaraan ook veel van onze theologen hebben meegewerkt. Maar deze is dan als een *hulpmiddel* bedoeld voor het verstaan van de bijbel en kan het lezen uit de bijbel zelf niet *vervangen*. Wanneer regelmatig en alleen maar uit *Het Boek* wordt gelezen komt er, naar ik vrees, niet alleen een vervreemding van de taal van Gods Woord, maar ook van de *inhoud*.

Bij de dagelijkse Schriftlezing heb ik naast de bijbel ook *Het Boek* gelezen en steeds meer kwam er bij mij en mijn vrouw weerstand tegen deze weergave van de bijbel. Niet alleen omdat allerlei pregnante uitdrukkingen van Gods Woord vervlakt worden, maar vooral ook omdat *inhoudelijk* tekort wordt gedaan aan de betekenis van Gods Woord.

Het is mij niet duidelijk wie verantwoordelijk is voor deze vrije weergave van Gods Woord. De Nederlandse uitgave spreekt over 'eigentijdse verwoording van de Bijbel volgens het principe van de Living Bible'. In de inleiding wordt ook eerlijk gezegd, dat in plaats van de originele Hebreeuwse en Griekse tekst woord voor woord te vertalen de verhalen verteld worden voor mensen van deze tijd met taal, woordspelingen en uitdrukkingen van nu. Daarmee wordt inderdaad tegemoet gekomen aan het huidige taalgebruik, maar ook aan de armoede daarvan in deze tijd van kijk-cultuur. Dus een *omgekeerde* beweging vergeleken met de Statenvertaling die onze taal *gestempeld en verrijkt* heeft. Nu wordt steeds meer ingespeeld op de erbarmelijke *armoede* in taal- en uitdrucksvermogen. Dus een kiezen van de weg van de minste weerstand. Maar daarover wil ik het nu niet verder hebben. Er is over de vertaling van de bijbel in 'hedendaags Nederlands' al genoeg geschreven.

Veel erger acht ik het dat impliciet in deze weergave van de bijbel dwalingen worden geïntroduceerd. Ik laat in het midden, of dit bewust of onbewust gebeurd is, want ik ken de namen niet van hen die voor deze weergave van de bijbel verantwoordelijk zijn, en evenmin hun confessionele en kerkelijke achtergrond. Maar *en passant* worden grote dwalingen via dit Boek in onze gezinnen ingedragen.

* * 'Het Boek' is niet de Bijbel (2)

Laat ik een eerste enorme dwaling mogen signaleren. In Romeinen 9 : 5 wordt het een voorrecht van de Joden genoemd dat Christus naar zijn menselijke natuur ('wat vlees betreft') uit hen geboren is. Paulus vervolgt dan: 'de Christus, die is boven alles, God, te prijzen tot in eeuwigheid! Amen'. Maar wat lees ik in *Het Boek*? 'En het grootste van al: Christus is, naar de mens gesproken, uit hen

voortgekomen. Christus, die boven alles staat. Alle lof en eer is daarom voor God, voor altijd! Amen'.

Wat gebeurt er in deze uitgave? De duidelijke verbinding die in de grondtekst door het woordje 'die' tussen Christus en God wordt gelegd is verdwenen. En dan zwijg ik nog maar over de verkeerde uitdrukking: naar de mens gesproken. In het gangbaar spraakgebruik betekent deze uitdrukking eigenlijk: een niet juiste en aanvechtbare uitdrukking. Van Dale tekent bij deze uitdrukking aan: als men Gods ingrijpen buiten beschouwing laat. En dat is nu precies het omgekeerde van wat Paulus hier zegt! Het was juist Gods daad dat Christus echt mens geworden is. En dat is heel iets anders dan 'naar de mens gesproken'.

Maar dat laat ik nu verder liggen. Het allerergste is dat het God-zijn van Christus in deze 'vertaling' – die het niet is – helemaal wegvalt. We komen hier in de buurt van de Jehovah-getuigen die agressief het God-zijn van Christus bestrijden. In hun *Nieuwe Wereld Bijbel* kunt u precies dezelfde ont koppeling tussen Christus en God vinden. In het Grieks wordt echter een onlosmakelijk verband gelegd: Christus, die God is. Hier staat namelijk het woordje *ho*, dat *die* betekent. Maar velen die de godheid van Christus verwerpen beginnen een nieuwe zin en verwaarlozen de koppeling door het woordje *ho* (*die*) van Christus met God. Dan komt er na het betoog dat Christus uit de Joden geboren is een nieuwe zin: God is te prijzen tot in eeuwigheid. Maar wat dan wegvalt is *de kern* van Paulus' betoog: Christus die als mens uit de Joden geboren is, is tegelijk God boven alles te prijzen tot in eeuwigheid.

Sinds de vierde eeuw hebben de volgelingen van Arius, die de godheid van Christus bestreed, dit woordje *ho* (*die*) willen wegsnoeken. Hardnekkig weigerden zij Christus als God te erkennen.

In de vorige eeuw werd zelfs een absurde verklaring door de vrijzinnigen gebruikt om te ontkomen aan de belijdenis dat Christus ook God is. Zij zetten de volgende redenering op. Paulus was gewend zijn brieven voor een gedeelte te dicteren. Nu was hij een keer verkouden. En toen hij dit gedeelte van de brief aan de Romeinen aan het dicteren was en aan deze passage toekwam moest hij even kuchen 'ho, ho'. En ongelukkig genoeg schreef zijn secretaris dit kuch-geluid op. Daarom kwam er ten onrechte achter Christus het woordje 'ho' te staan. Maar dat zou berusten op een *hoortout* van zijn secretaris. Daarom moet dit woordje geschrapt worden en moet achter de naam Christus een punt gezet worden. Dan komt een nieuwe zin, waarin een lofprijzing op God naar Joods gebruik wordt gedaan. In wat voor bochten men zich al niet moet wringen om de goddelijkheid van Christus te ontkennen!

Maar hoe wrang is het dan te ontdekken dat *Het Boek* in zijn weergave van deze tekst dezelfde ketterij verkondigt! Ik heb er een paar andere vertalingen op na gelezen. De *Groot Nieuws Bijbel* leest hier: Hij die God is, boven alles verheven, en laat dit duidelijk op Christus slaan. De *Canisiusvertaling* evenzo: Hij, die God is, boven alles gezegend. De al veel oudere vertaling *Tekst en Uitleg* leest: Christus, die God is. Ook de bekende commentaar van Zahn geeft dezelfde verklaring. H.N. Ridderbos geeft nog een apart exposé om uit te leggen, waarom hier inderdaad door het woordje 'die' wordt beleden dat Christus

God is. De tegenwerping dat Paulus Christus nooit als God beleden heeft, bestrijdt hij door te wijzen op 2 Thess. 1 : 12 waar gesproken wordt van de genade 'van onze God en Heer Jezus Christus'. Ook M.H. Bolkestein houdt het er uitdrukkelijk op, dat Christus hier Heer en God genoemd wordt. Te wijzen valt ook op Titus 2 : 13, waar Christus onze grote God en Heiland wordt genoemd. Nu moet ik er eerlijkheidshalve aan toevoegen dat *Het Boek* de laatste tekst ook zo weergeeft: onze grote God en Redder, Jezus Christus. Maar dit neemt niet weg dat de vertaling van Rom. 9 : 5 een grote misser is.

. 'Het Boek' is niet de Bijbel (3)

Helaas zijn er meer voorbeelden van dergelijke 'missers' te noemen, die tot dwaling kunnen leiden. Daarom nog een voorbeeld.

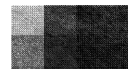
De tekst van Romeinen 13 : 10 wordt door *Het Boek* aldus 'vertaald': 'Als er werkelijk liefde is, worden de andere voorschriften overbodig'. Dat is koren op de molen van hen die vandaag zeggen: als je maar liefhebt ben je er, want alle voorschriften van de wet zijn vervallen. Daarmee wordt 'de liefde' in plaats van Gods wet gesteld en ingevuld. Dan worden de subjectieve 'gemotiveerdheid' – liefde – of de 'goede bedoelingen' in plaats van de ons normerende wet gehanteerd. Zo las ik ergens dat men zelfs uit 'liefde' tot echtbreuk mag komen.

Ik zeg niet dat de vertalers van *Het Boek* tot dergelijke enormiteiten willen aansporen. Maar deze vertaling geeft er wel ruimte voor. En de argeloze lezer kan menen dat we met Gods wet niet meer te maken hebben en dat met een beroep op deze tekst.

Maar wat staat er in werkelijkheid? De liefde is de *vervulling* van de wet. H.N. Ridderbos tekent in zijn commentaar op Romeinen hier aan: 'Uit de wijze, waarop de apostel de liefde als de grote eis der wet voorstelt, blijkt duidelijk, dat hij de liefde niet in de plaats van de wet wil stellen, als zou dit de nieuwe maatstaf zijn, die de oude overbodig maakt. De wet blijft de uitdrukking van de wil Gods en in die zin ook de grondslag der liefde vormen...' Hij wijdt er zelfs een aparte excurs aan, waarin hij betoogt: 'De wet wordt door de liefde niet uitgeschakeld, maar vervuld' (bl. 297).

Ik heb slechts enkele voorbeelden genoemd. Maar ik hoop dat deze duidelijk hebben gemaakt dat wie aan tafel *Het Boek* opent niet uit de bijbel leest. Dat dienen de ouders, maar vooral ook de kinderen te weten. Laten de taal en de leer van de bijbel zelf niet langzaam, maar zeker, uit onze gedachten en harten verdwijnen door het steeds maar lezen van een boek dat de echte bijbel niet kan vervangen.

W.G. de Vries

BIJBELSTUDIE OVER I KORINTE

Het tweede deel bijbelstudies over 1 Korinte door ds. C. den Boer behandelt de hoofdstukken 7-11 uit deze boeiende en actuele brief. De meest in het oog springende onderwerpen waarover Paulus in dit gedeelte schrijft, zijn het huwelijk (1 Kor. 7) en de man-vrouw-verhouding in het algemeen (1 Kor. 11). Door hun geloofskeuze kwamen de Korintische christenen in twee verschillende werelden te leven. Geestelijke en materiële zaken bleven teveel van elkaar gescheiden. Dit leverde allerlei voor ons herkenbare problemen op, zowel in het huwelijksleven als in de verhouding tussen mannen en vrouwen bij de samenkomst van de gemeente. Wanneer de apostel Paulus op deze ontwikkelingen in Korinte reageert, wijst hij christenen van alle tijden een begaanbare weg.

Zoals we inmiddels van ds. Den Boer gewend zijn, wordt de bijbeltekst (weergegeven in de Statenvertaling) zorgvuldig uitgelegd met veel aandacht voor de praktische konsekventies in deze tijd. Of dat mede inhoudt dat de vrouw het symbool van haar positie in de gemeente ook heden ten dage nog moet vinden in het dragen van een hoofdbedekking (p. 200-201)? Ik ben heel benieuwd wat de bespreking van het vierde gesprekspunt bij dit gedeelte zal opleveren ('Noem onderscheidingsteken die vandaag het onderscheid tussen man en vrouw en hun onderscheiden functioneren binnen de gemeente tot uitdrukking kunnen brengen'). Via dergelijke gesprekspunten, **maar** ook via kanttekeningen, voetnoten en **tekstverwijzingen** kan men desgewenst verder studeren.

Jammer genoeg heeft **ds.** Den Boer blijkbaar de uitleg van 1 Korinte 7 door prof. dr. J. van Bruggen (in: *Het huwelijk gewogen*) niet geraadpleegd. Dat had op een aantal punten ongetwijfeld interessante exegetische confrontaties opgeleverd, bijvoorbeeld over de vraag of het slot van genoemd hoofdstuk moet worden gelezen als een woord tot de vaders van jonge huwbare meisjes, dan wel tot hun verloofden. Bij de bespreking van 1 Korinte 11 wordt overigens wel verwezen naar Van Bruggens boekje *Emancipatie en bijbel*, alsmede naar de **bijbels-theologische** verkenning van de man-vrouw-verhouding: *Man en vrouw in bijbels perspectief*, waarvan ds. Den Boer zelf de samensteller was.

Ik wens deze nieuwe uitgave, mede gezien de actuele vraagstelling, veel lezers (m/v) toe!

P.H.R. van Houwelingen

N.a.v. ds. C. den Boer, *De eerste brief van Paulus aan de Korintiërs VII-XI*. Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen. Omvang 239 pagina's; prijs f 32,50.

NAUWKEURIGE TERREIN-VERKENNING IN 'BEVINDELIJK' NEDERLAND?

Zwemer's proefschrift over de 'bevindelijk gereformeerden' en 'de cultuur'

Op 18 december 1992 promoveerde aan de Vrije Universiteit J.P. Zwemer op een historisch proefschrift over 'de bevindelijk gereformeerden en de Nederlandse samenleving in het midden van de twintigste eeuw'. De titel van het proefschrift *In conflict met de cultuur*. Als promotor trad op prof. G.J. Schutte. Co-promotor was prof. D.Th. Kuiper en referent prof. J.C. Hess.

Het ziet er alles vertrouwenwekkend uit en er wordt ook veel geboden.

Het boek geeft een breed en zeer gedetailleerd overzicht van de kerkelijke situatie bij de rechtervleugel van de 'gereformeerde gezindte' in de loop van de vorige en van deze eeuw. Geen groepering, geen conflict, geen 'leeruit-spraak' ontsnapt aan zijn aandacht! Wil men (om een kleine greep te doen) de Dijkianen en de Bakkerianen uit de vorige eeuw in het vizier krijgen of het conflict tussen (o.m.) ds. R. Kok en ds. J. Fraanje in deze eeuw, of wat meer te weten komen over ds. J.P. Paauwe of ds. Taverne, over 'thuiszitters' en Stammianen – men kan altijd in dit boek terecht!

De macro-compositie is fraai: na in een aantal breed-opgezette hoofdstukken de historische achtergrond, de kerkelijke context en het geestelijk klimaat van 'de bevindelijken' te hebben geschetst, richt de aandacht zich op de Staatkundig Gereformeerde Partij en wordt nagegaan wat de SGP heeft betekend, *dáár* waar ze in de politiek een 'machtsfactor' kon zijn, in gemeenten als Tholen en Bruinisse.

Ik heb me kort na het verschijnen op de lectuur van het boek gestort. Wie eenmaal door dit onderwerp is gegrepen, zit er voor het verdere van zijn leven ook met alle vezels aan vast! Dan is alle, ook gedetailleerde, informatie welkom.

Over de politieke aspecten van de studie kan ik niet genoeg oordelen. Wel ben ik dankbaar voor de sympathieke schets die David Kodde krijgt, burgemeester van Zoutelande en sinds 1955 voor een aantal jaren de derde man in de Tweede Kamerfractie, 'steeds in klederdracht' (245v.). Geen wonder dat het volumineuze boekwerk (meer dan 500 bladzijden) de aandacht heeft getrokken! Al heel vlug kwam *NRC/Handelsblad*, in het Zaterdag Bijvoegsel van 9 jan. 1993, aandacht voor de studie vragen. En met betrekking tot culturele kwesties (de vrouw in de SGP) laat Trouw Zwemer als deskundige aan het woord.

Met verwachting begon ik de lezing. Toch heeft het lang geduurd vóór ik de recensie heb afgerond. Daarvoor graag verontschuldiging aan auteur en uitgever. Maar er is wel een reden te noemen voor de trage afwerking van de beoordeling. Men vroeg mij van verschillende kanten naar mijn oordeel over het werk en de erin geboden informatie. Dat is geen wonder. Bakkerianen en Dijkianen, Paauwe en Taverne –, wij komen ze niet dagelijks tegen 'op en om' ons eigen erf. Toch willen heel wat mensen zich graag kunnen oriënteren. Is *In conflict met de cultuur*, met z'n aandacht voor kerkelijke en politieke ontwikkelingen, dan niet een waardevol naslagwerk?

Het was mijn hoop. Zo begon ik de lectuur. Het is me bij eerste lezing al tegengevallen. Vanaf het begin storen irriterende slordigheden van kleiner en groter formaat. Ik noem er enkele van de eerste 50 bladzijden. De positie van het zogenaamde infra-lapsarisme met betrekking tot de leer van de uitverkiezing en de verzoening is veel te haastig en daarom onnauwkeurig weergegeven. Het supra-lapsarisme komt ook met onverantwoorde trekjes voor ons te staan (8). Het heeft de schijn (aanhalingstekens!) dat de Acte van Afscheiding van 1834 letterlijk wordt geciteerd (16). Maar het is niet waar. Ph.J. Hoedemaker wordt geïntroduceerd als J.Ph. Hoedemaker (27, in reg. wel correct). Calvijn wordt gelezen door de bril van de hoogleraar Graafland (47). Maar het is aangetoond, dat Graafland moeite heeft de positie van Calvijn correct weer te geven en op het door Zwemer genoemde punt (de plaats van de uitverkiezing in de prediking) heeft Graafland zijn mistekening ook reeds royaal toegegeven.

Zo zouden we door kunnen gaan. Laat ik nog één ergelijke mistekening noemen uit het vervolg. Aan A. Kuyper wordt de leer van de vast-gestelde wedergeboorte van 'ieder in de kerk geboren kind' toegeschreven onder de naam van veronderstelde wedergeboorte! (122)

Het waren abuizen, waar ik al lezende op stuitte. Hier wist ik waar het over ging. Maar als ik moest constateren dat *dáár* de wagen uit de rails liep, hoe dan op punten waar controle meer inspanning vroeg? Daarom besloot ik eerst recensies af te wachten uit de kerkelijke kringen van de hier beschrevenen.

Dat viel niet mee! En juist op het reeds bij cursorische lezing door mijzelf geconstateerde punt: het slordig omgaan met feiten en met overtuigingen.

Dr. H. Florijn, zelf in 1991 gepromoveerd op een verwant onderwerp, nl. De Ledeboerianen, recenseerde al spoedig

in *De Wachter Sions*, het blad van De Gereformeerde Gemeenten in Nederland, van 14 jan. 1993. De titel van de recensie is al opvallend. Het is een variant op de titel van het proefschrift, nl. 'In conflict met de waarheid'. Florijn klaagt over het verhaspelen van de namen: de auteur heeft 'de grootste moeite om de namen van allerlei personen goed te schrijven'. Er volgt een behoorlijkerij. De recensent klaagt over een oppervlakkige en onjuiste weergave van het conflict tussen Daniël Bakker en Pieter van Dijke (verwisseling van uitverkiezing met rechtvaardiging!).

De schrijver laat na in de beschrijving van het conflict ook de andere partij te horen en 'dient vervolgens deze kerkelijke roddel met een pseudo-wetenschappelijksausje op aan de lezer, maar die zal als hij iets meer op de hoogte is van de gang van zaken dit toch niet voor zoete koek opeten'. En de scherpe eindconclusie is: 'Ondanks goede beschrijvingen en overzichten, die er toch ook te vinden zijn, is hij door zijn onwetenschappelijke vermenigving van roddel en feiten met zijn *In conflict met de cultuur* op meerdere plaatsen in conflict met de waarheid gekomen. Helaas'.

Vervolgens was ik benieuwd naar het oordeel van *De Saambinder*, het blad van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland en Noord-Amerika. Hier valt het oordeel veel positiever uit in de brede recensie die ds. M. Golverdingen in een serie artikelen heeft gegeven. De dogmatisch-controversiële punten tussen Gereformeerde Gemeenten in Nederland en die in Nederland en Noord-Amerika, komen uit de aard van de zaak ook in de twee recensies naar voren en beïnvloeden de beoordeling van het boek van Zwemer. Maar terecht tekent ds. Golverdingen er bezwaar tegen aan, dat de standpunten van oudere godgeleerden meestal met behulp van de visie van prof. Graafland worden weergegeven, en dat de auteur zich soms aan 'karikaturale vertekening' schuldig maakt: 'Er is sprake van opvallende missers, die de betekenis van deze studie bepaald beperken'.

Deze beoordelingen hebben mij versterkt in mijn mening dat *In conflict met de cultuur* ons niet echt verder helpt in de oriëntatie met betrekking tot 'de bevindelijk gereformeerden en de Nederlandse samenleving in het midden van de twintigste eeuw'.

Het is spijtig zo'n oordeel te moeten geven. Om de zaak zelf en omdat de brede opzet van dit werkstuk toch zoveel goeds heeft. Maar voor een historicus is de eerste vereiste, dat hij *respect voor de feiten* heeft, ook als het misschien maar 'feitjes' zijn. Accuratesse en betrouwbaarheid -, aan die criteria moet een historisch werkstuk allereerst worden gemeten. En daarbij moet aan de persoonlijke beoordeling van de schrijver, en zijn subjectieve gevoel van voorkeur, niet de ruimte worden gegeven de feitelijke gegevens te kleuren en vertekend of slordig weer te geven.

Dat gemakkelijk omgaan met het materiaal wrekt zich dan ook in principieel opzicht keer op keer. Hiervan nog kort twee voorbeelden. Op blz. 192 lezen we zonder eni-

ge historische bewijsvoering: 'In de 19e eeuw gingen afgescheiden groepen zichzelf (-) "ware kerk" noemen op grond van hun handhaven van de ware leer, waarin de uitverkiezing een grote rol speelde'. Het is als horen we hier de *barthiaanse* theoloog K.H. Miskotte over de Af-scheiding spreken! Maar het is *wèl*: zoveel woorden, zoveel misverstanden! En op de volgende bladzij lezen we, dat 'het verstand, de *redelijke capaciteit* van de mens (-) blijkbaar een grote plaats *in(neemt)* in het geestelijk klimaat van de meest bevindelijken onder de bevindelijk gereformeerden. Niet voor niets heten de bekeerden "de ware Godgeleerden": zij hebben van God zelf *onderwijs* gekregen. Hierachter ligt de gedachte dat de "rede" van de wedergeboren mens volledig kan functioneren en niet met de zondeval *corrupt* is geworden behalve enige "vonkjes van God" zoals de Nederlandse Geloofsbelijdenis stelt'. Hier heeft de schrijver de klok wel horen luiden, maar hij weet niet waar de klepel hangt. Het is zelfs méér dan één klok en het zijn onderscheiden klepels. Maar van nuance weet de schrijver in zulke gevallen niet. Daarom temeer stoort de licht badinerende toon, die zich onmiddellijk wrekt, als er zaken moeten worden gedaan: de Nederlandse Geloofsbelijdenis zegt bijvoorbeeld niet (zoals Zwemer via een ander citeert!), dat de menselijke rede 'enige vonkjes van God' heeft, maar dat de mens 'kleine overblijfselen' van al zijn uitnemende gaven heeft behouden, genoegzaam om de mens alle onschuld te benemen, omdat al het licht dat in ons is in duisternis is veranderd, art. 14. Die kleine vonkjes (niet: van God, maar van het 'licht der natuur') zijn in de Dordtse Leerregels te vinden (III/IV,3) -, overigens in een gelijk betoog als in de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Jammer van zulk broddelwerk, want de vraag naar de *achtergrond* van de scholastiek bij iemand als dr. C. Steenblok is zeker de moeite van beantwoorden waard. Maar dat doe je niet op deze manier.

Jammer dat een terrein, dat een studie waard is, zo onzorgvuldig is geëxploreerd. Jammer dat een begaafd leerling niet beter bij de les is gehouden.

J. Kamphuis

N.a.v.: J.P. Zwemer, *In conflict met de cultuur. De bevindelijk gereformeerden in de Nederlandse samenleving in het midden van de twintigste eeuw*, Uitg. De Groot, Goudriaan/Kampen 1992, 508 blz., met veel fotomateriaal.

met voor het goede boek

Assendorperstraat 73
8012 DG Zwolle
Tel 038 219802 b n g 210 190 Laar bij uw (studie)boeken

boekhandel goedhart

EEN HANDBOEK VOL DIAKENEN

Verborgen werk

Elke week kun je ze zien, nog veel opvallender dan de ouderlingen. De diakenen komen met de kerkeraad binnen en nemen hun plaats in: de kerkdienst kan beginnen. Maar diaken hebben ook een actieve rol. Afhankelijk van de liturgie staan ze midden in of tegen het eind van de dienst op, met de bedoeling het collectegeld op te halen. Natuurlijk, ik weet dat er liturgisch veel meer van de dienst van dit dankoffer gezegd kan worden, maar toch beleven velen het zo.

Diakenen zijn ook opvallend aanwezig tijdens de avondmaalsdiensten. Is het het recht van de koster het doopvont te vullen, de diakenen bedienen de avondmaalstafel.

Dit zichtbare werk heeft tot gevolg dat kinderen nogal eens jaloers zijn op diakenen. Nietwaar, wat is er mooier dan iets te dóen, als onderbreking van die voor hen lange zit.

Doe-mensen dus, die diakenen.

Alleen, als je nu eens door gaat vragen: wat doet een diaken verder in de kerk, dan komen de reacties veel aarzelender.

Er is de laatste jaren veel nagedacht en geschreven over het diakonale werk. En de diakenen hebben in gemeentelijk en boven-gemeentelijk verband flink **aan** de weg getimmerd. En toch speelt veel van hun werk zich in het verborgene af. Dat geldt voor hun vergaderingen, maar ook voor hun arbeid in de gemeente.

Eigenlijk is dat heel goed. Diakenen helpen mensen, die op de een of andere manier in de knel zijn gekomen.

Dat doen ouderlingen ook, samen met de predikant, maar zij kunnen daarvan nog wel eens iets kwijt: hoe het met een zieke gaat, een bejaarde, iemand die alleen is of rouwt.

Diakenen presenteren één keer per jaar hun rekening aan de gemeente. En hun meest essentiële werk wordt dan getotaliseerd in één post: interne ondersteuning. Als iemand in de gemeentevergadering daarover een vraag stelt, **krijgt** hij nooit meer dan een antwoord in algemene termen. Maar op de diakonale vergaderingen neemt de bespreking van die zaak de meeste tijd en energie.

Hulp voor diakenen

Diakenen hebben met **elkaar** ook overleg in het **kerkverband**. Op landelijk niveau werkt dat heel bevredigend via de deputaten voor diakonale zaken en de Centrale **Diakonale Conferentie**. Maar regionaal komt dat overleg nog maar langzaam op gang en is niet overal even sterk georganiseerd.

Mede als gevolg daarvan zijn diakenen, wanneer ze con-

crete raad nodig hebben, vaak aangewezen op ervaring van anderen of op goede literatuur.

Broeder Assink uit **Alphen** aan de Rijn is zich daarvan bewust geweest. Via het praktische werk van **de** diaken heeft hij zich met allerlei aspecten van dit ambt beziggehouden. En op een zeker moment is hij kennelijk tot een besluit gekomen: ik ga een compleet handboek voor diakenen schrijven.

Een boek dus, dat niet in de eerste plaats de bedoeling heeft om gemeenteleden te vertellen hoe de diaken werkt. Het is een boek dat iedere diaken kan gebruiken om inzicht te **krijgen** in het wezen en de werkwijze van zijn opdracht. Dat geldt zowel voor de beginnende broeder, als voor de gevorderde.

Het verschijnen van dit boek is een felicitatie waard.

Dat broeder Assink talenten heeft om dit vakgebied te overzien, was al eerder gebleken. Maar hij heeft de kerken een grote dienst bewezen door met deskundigheid van binnenuit het diakonale ambt te beschrijven. Wat dat betreft is dit boek uniek: niet door een **theoloog-diaconoloog**, maar door een diaken zelf geschreven.

De inhoud

Omdat ik het manuscript voor de verschijning van het boek al heb ingezien en becommentarieerd voor de schrijver, lijkt het me niet elegant het boek inhoudelijk te bespreken. De opmerkingen die ik had bij doorlezing van het manuscript, zijn trouwens adequaat verwerkt.

In plaats van een inhoudelijke bespreking geef ik een verslag van de inhoud.

Zoals een goed handboek betaamt, wordt begonnen met een fundering van het diakonale ambt in Gods Woord. Dan zie je direct al het verschil tussen een diaken en een theoloog. De laatste zou voor dit aspect misschien wel de helft van het boek gebruiken, Assink heeft maar een paar pagina's daarvoor nodig. Wat gezegd moet worden staat erin, de rest kun je wel vinden in andere literatuur. Belangrijk is wel dat hij vanuit dit bijbelse onderwijs direct al aandacht vraagt voor de diakonale gemeente. Het diaken-ambt mag niet als een losstaande functie binnen de gemeente opereren: via allerlei teksten uit de bijbel maakt Assink duidelijk dat de gemeenschap der heiligen per definitie een diakonale gemeenschap behoort te zijn.

In een volgend hoofdstuk worden deze bijbelse gegevens getoetst in de praktijk. Accent ligt op de dienende taak van de diaken: hij neemt geen taken van gemeenteleden over, maar is vooral toerustend en opbouwend bezig. In dat kader is er ook aandacht en plaats voor diaconessen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een bespreking van 1

Timoteüs 3: de vereisten waaraan een diaken moet voldoen. Vanwege de ontwikkelingen in deze tijd voegt Assink er nog een aantal aan toe: kunnen organiseren en motiveren, kunnen luisteren en een gesprek voeren, invoelings- en onderscheidingsvermogen.

Organisatie, planning communicatie

Goed op weg wordt de diaken geholpen in die onderdelen, waarin het eigenlijke werk wordt beschreven. Dat gebeurt met een hoofdingeling: organisatie, planning, communicatie. Als je die woorden op je in laat werken, dan zou je tot de conclusie kunnen komen: het diaconaat lijkt wel een modern georganiseerd bedrijf. Eigenlijk is die conclusie wel juist. Alleen moet je daar geen negatieve klank aan verbinden. Het diaconaat vraagt om een vorm van organisatie, waarbij veel gebruik gemaakt kan worden van moderne technieken.

De verdienste van Assink is dat hij het geestelijk aspect van het ambt heel goed weet te verbinden met principes van moderne bedrijfsorganisatie: een stukje **gemeenteopbouw** op hoog niveau.

Bij de organisatie komen aan de orde: het vergaderen, met elkaar overleggen, beheer van het geld, archiveren, werkverdelen, delegeren, coördineren en motiveren.

Toen ik die hoofdstukken voor de eerste keer las, was ik zeer verrast. Hier wordt beschreven wat je gewoon doet. Maar je realiseert je eigenlijk niet dat telkens een nieuwe generatie dat 'doen' steeds opnieuw moet leren. Vooral bij diakenen is de doorloopsnelheid groot. En bovendien: vaak doe je dat allemaal uit routine, of omdat je het van anderen argeloos overneemt.

Een handboek als dit leert je: ga maar gewoon door met het doen van al die activiteiten, maar doe het dan wel goed. Met andere woorden: als verkeerde gewoonten ingeslopen zijn, kun je jezelf aan de hand van het geschrevene comgeren. En nieuwe ambtsdragers worden behoeft voor aanloop-fouten. Ze zullen, na kennisneming van deze zaken zich ook direct een stuk zekerder voelen.

Neem nu het hoofdstuk vergaderen: daarin leer je op een beknopte manier om te gaan met zaken als het opstellen van een agenda, nemen en formuleren van besluiten, onderscheiden in notulen, besluiten- en actielijst. Heel fraai vond ik de hulpmiddelen, schematisch in beeld gebracht, **om een discussie voor jezelf te structureren, of in z'n essentie te formuleren.**

Overigens: zulke schema's vind je bij allerlei onderwerpen. Daardoor wordt de zaak zelf duidelijker. Maar vooral kun je jezelf daardoor trainen om een onderwerp goed en evenwichtig tot z'n recht te laten komen.

In het hoofdstuk communicatie staat veel dat ook eerder, maar verspreid over allerlei publicaties, is verschenen: hoe ga je met elkaar om, hoe leer je goed te luisteren, hoe voer je een goed gesprek. Net als bij het onderdeel planning is gebruik gemaakt van de meest recente literatuur, die op dit gebied in de maatschappij voorhanden is.

Gerichte werkvormen

Boeiend is het laatste deel: 'praktisch diaconaat'.

Daarin leert de diaken hoe hij om moet gaan met veranderingen, vernieuwingen in de gemeente, hoe hij projecten kan organiseren en met de gemeente behoort te communiceren.

Kennisneming van deze hoofdstukken kan je veel moeite en teleurstelling besparen. Hoe vaak gebeurt het niet dat een prachtig plan, gepresenteerd door enthousiaste en gemotiveerde mensen, toch strandt. Natuurlijk zoek je dan naar oorzaken, of zelfs naar een zondebok: bijvoorbeeld de onwil van een traditionalistische gemeente.

Professioneel omgaan met processen houdt bij voorbaat rekening met te verwachten reacties en speelt daar **adequaat** op in. Niet om een gemeente tegen wil en dank mee te slepen in veranderings-processen, maar wel bijvoorbeeld om iedere betrokkene te informeren, zodat veranderingen worden doordacht en meebeleefd.

Het voert veel te ver om daar nu diep op in te gaan. Als maar duidelijk is dat diakenen voor hun vakgebied in dit boek materiaal aangeboden krijgen dat bij de tijd is.

Gemeenteopbouw

Het maakt me zelfs een beetje jaloers. Professor Te Velde is klaar met zijn serie over gemeente-opbouw. Ook hij verwerkt in de vier verschenen deeltjes veel kennis op het gebied van de moderne organisatie- en **communicatie-wetenschap**.

Uitgaande van dit basismateriaal is het wachten op een nieuw handboek voor de ouderling, dat net zo concreet is als Assink's boek voor de diakenen.

De eerlijkheid gebiedt: de diakenen zijn ons, ouderlingen, weer een stap voor. En als ik ouderlingen een raad mag geven: wacht niet op dat handboek voor ouderlingen, maar spiek gerust in het boek van Assink, hij zal het u niet kwalijk nemen. U vindt er veel wat u ook voor het kerkeraadswerk in het algemeen en voor de ouderling in het bijzonder kunt gebruiken.

H. Folkers

Besproken is: M. Assink, *Diaconaat met perspectief*, geb. 196 p f 24,95. Uitg. Oosterbaan & Le Cointre, Goes 1993.

HOTEL 'DREYEROORD'
OOSTERBEEK
tel. 085-333169

**Het hotel waar mevrouw zich UIT
en meneer zich THUIS voelt
Fam. Van der Straaten**

De glans der waarheid

Er is een nieuwe pauselijke encycliciek verschenen met als titel *Veritatis splendor, dat is: de glans der waarheid*. Een encycliciek is een rondschriven dat namens de paus te Rome is geschreven en dat ingaat op de concrete en algemene situatie in kerk en wereld. Zo'n encycliciek dankt haar naam aan de eerste woorden van de officiële tekst. Zo heette de voorlaatste die verscheen *Humanae vitae, dat is: over het menselijk leven*. Daarin werd met name stelling genomen tegen het gebruik van voorbehoedsmiddelen onder meer met een beroep op de 'natuurwet'.

Deze nieuwe encycliciek gaat in dezelfde richting. Ze bevestigt daarmee het roomse natuur-genade schema, waarin de genade het 'bovengebouw' van de natuur wordt en de 'natuur' een eigen en normatief leven gaat leiden. Voeg er nog aan toe dat de paus met kerkelijk leergezag mag vaststellen wat deze 'natuurwet' inhoudt en u hebt in kort bestek het hele roomse schema voor u.

Het is duidelijk dat de paus in deze nieuwe encycliciek zich krachtig verzet tegen de moderne **schriftkritische** theologie in roomse en andere kringen. Op zichzelf kan men daar waardering voor opbrengen. Maar laten we ons niet vergissen, de argumenten worden uit het hele roomse tuighuis gehaald, dat al door de Reformatie werd afgewezen.

We geven hier een deel weer van een artikel in **Hervormd Nederland** van 16 oktober j.l. van de hand van Ton van Schaik onder de titel 'De paus is het net aan het sluiten'.

'Komt de vrijheid van de theologen niet in het gedrang met deze encycliciek?', vroeg KRO's **'eminence grise'** Ad Langebent bij de presentatie van *Veritatis Splendor* (De glans van de Waarheid) in de gloednieuwe Vaticaanse **perszaal** aan kardinaal Joseph Ratzinger. Het niet verrassende antwoord luidde dat niemand daar bang voor hoefde te zijn: 'Deze brief maakt de theologen het werk juist mogelijk omdat het thema is: de relatie tussen vrijheid en waarheid. En juist na de val van de communistische regimes stellen velen zich de vraag hoe men in vrijheid leven kan'. Met deze opmerking plaatste Ratzinger de pauselijke rondzendbrief, die uitdrukkelijk geadresseerd is aan de bisschoppen van de katholieke kerk, in een context van kerkelijk beleid. De kerk dient haar stem te verheffen in het voormalige communistische Oostblok, waar een moreel **vacuüm** heerst, en tevens in de vrije westerse samenleving waar, aldus de kardinaal 'wat maakbaar is ook als geoorloofd wordt beschouwd en waar relativisering van normen en waarden steeds meer de heersende mening wordt'.

Afrekening

De zuiverheid en eenheid van het moraal-theologische onderwijs vormen een eerste en noodzakelijke voorwaarde voor het opvullen van dat vacuüm, net als het morele gehalte van scholen, ziekenhuizen en andere katholieke instellingen. Moraal-theologen worden opgeroepen 'de argumenten van het leergezag te verdiepen, de juistheid van zijn voorschriften te verhelderen' en bij dat alles 'in de uitoefening van hun ambt het voorbeeld te geven van een loyale, innerlijke en uiterlijke instemming met het leergezag zowel op het gebied van het dogma

als op dat van de moraal'. Als de theologen zich daar niet aan houden 'hebben de bisschoppen de plicht te handelen volgens hun apostolische opdracht en te verlangen dat het recht van de gelovigen op de zuivere en onverkorte katholieke leer in acht genomen wordt'.

Deze encycliciek over de grondslagen van de moraal, die al in 1987 werd aangekondigd ter viering van twintig jaar *Humanae Vitae*, kon eerst vijf jaar later verschijnen. Een van de factoren die vertragend hebben gewerkt is de zogenaamde 'Keulse Verklaring' van 1989, waarin een aantal prominente theologen stevige kritiek oefende op de wijze waarop in Rome, met name door de paus zelf, het kerkelijk leergezag wordt uitgeoefend op het terrein van de geboortenregeling 'alsof dat zonder meer vervlochten zou zijn met fundamentele geloofswaarheden'. Terwijl begrippen als 'fundamentele waarheid' en 'goddelijke openbaring' er volgens de Keulenaars worden bijgesleept om een buitengewoon specifieke leer te verkondigen, die noch op de heilige Schrift noch op de traditie van de kerk kan worden gebaseerd. *Veritatis Splendor* lijkt mede bedoeld met de Keulse Verklaring en de theologen die haar hebben gesteund definitief af te rekenen. De moeilijkheden eind jaren tachtig met de benoeming c.q. promotie van meer dan tien Duitstalige moraal-theologen hadden alles te maken met de grote thema's van de encycliciek: de macht van de paus en vooral zijn leerbevoegdheid, de ruimte voor het eigen geweten en de toekenning van de kerkelijke toestemming om te doceren als instrument van **disciplineren**. Het bekendste geval in ons land is dat van de in Tilburg docerende professor Karl-Wilhelm Merks die door toedoen van Rome niet werd benoemd aan de theologische faculteit in Bonn.

Gevaar

Hoewel de zondenkatalogoog waaronder de 'contraceptieve praktijken', de meeste aandacht in de publiciteit kreeg, is het stuk uitdrukkelijk positief bedoeld. Het wil de boodschap van de christelijke waarheid verkondigen als grondslag van de menselijke vrijheid. Met het licht dat uit het geloof voortkomt wil het de weg naar een menselijk en goed leven verlichten. Dit hoofdthema wordt in drie etappes uitgewerkt. De paus opent met een reflectie over de bijbelse passage van Jezus' gesprek met de rijke jongeling (Mt. 19 : 16-22), het meest leesbare en wat mij betreft het meest overtuigende deel van het uitvoerige en vaak moeizaam en duister geformuleerde stuk. De bedoeling is daarmee het fundament te leggen voor de rest van het betoog. Hoofdstuk II, helemaal leerstellig van karakter, geeft een uiteenzetting van wat de katholieke moraal inhoudt en wijst enkele eigentijdse tendensen in de theologie af: **teleologisme**, **consequentialisme** en **proportionalisme**, termen die alleen ingewijden iets zeggen. Van doorslaggevend belang is het begrip 'natuurwet', dat een universele en altyddurende morele norm voor **alle** mensen inhoudt. Dat betekent dus de afwijzing van relativisme inzake morele kwesties en de verwerping van de autonomie van het geweten. Het geweten moet worden gevormd en wel door het leergezag van de kerk. De vrijheid, zo leest men uit dit stuk, is een riskante zaak die daarom moet worden gebonden aan het leergezag. Dat leergezag spreekt bij monde van de paus. Met deze pessimistische visie op de menselijke autonomie wordt impliciet betoogd: iedereen kan zijn geweten wel in slaap sussen ('een goed gevoel hebben over jezelf' noemt JP II dat **badinerend**), maar iets is nu eenmaal objectief zonde omdat de paus zegt dat het zonde is.

Gemeenplaats

Het laatste hoofdstuk trekt uit die noodzakelijke binding aan het leergezag de pastorale consequenties. Het is de taak van de bisschoppen om 'de gezonde leer' te bewaren, onrechtzinnige

theologen terecht te wijzen en in overleg met de Heilige Stoel het predikaat katholiek toe te kennen, te onthouden of te ontnemen aan scholen, universiteiten, klinieken en sociale instellingen. Zoals in vrijwel elke pauselijke toespraak of brief van enige importantie wordt het slot gevormd door een gebed tot Maria, 'de moeder van barmhartigheid', een gemeenplaats die hier al heel artificieel aandoet. Opmerkelijk is de datering op 6 augustus. Dat is de sterfdag van Paulus VI, de paus van *Humanae Vitae*, waarvan de leer hier met behulp van een fundamentele en omslachtige theoretische beschouwing wordt bevestigd.

Het is altijd interessant naar de voetnoten in een encycliek te kijken. Er is hier uiteraard veel Thomas van Aquino en Pius XII. Maar je vindt in dit stuk ook nog eens een verwijzing naar *Vaticanum II*, en vooral naar het document over de kerk in de wereld van deze tijd, *Gaudium et Spes*. Daarmee wil de encycliek zichzelf blijkbaar presenteren als een late vrucht van het concilie, een voorstellingswijze die door conservatieve commentatoren klakkeloos wordt herhaald. Het concilie ging naar letter en geest echter van een andersoortig en minder verkrampd wereldbeeld uit, en van een personalistische visie op de mens en niet meer van het statische, kosmocentrische begrip 'natuurwet'. Dat veronderstelt een voor eens en altijd voorgegeven orde zonder dat er een historische of culturele dimensie wordt ingevoerd.

Het net is zich rond de relativiserende en de eigen verantwoordelijkheid van het geweten benadrukkende theologen aan het sluiten. De moraal-theologische secties van de theologische faculteiten van Nijmegen, Tilburg en Utrecht beraden zich niet zonder zorg op hun positie en hun reacties en vooral op wie hun woordvoerders moeten zijn. Gehoorzaamheid aan het leergezag wordt bindend opgelegd en kardinaal Simonis heeft in zijn geleidende verklaring bij de encycliek al de hulp ingeroepen van de theologen om het stuk te bestuderen en de inhoud ervan naar de gelovigen te 'bemiddelen'. Zij kunnen weten wat hun met deze uitnodiging te doen staat.

Kardinaal Basil Hume (Westminster) ontkennde dat de paus de jacht op de moraal-theologen heeft geopend en bisschop Karl Lehmann, voorzitter van de Duitse bisschoppenconferentie, riep de theologen op 'mee te discussiëren'. Maar in Engeland worden de relaties tussen bisschoppen en theologen goed genoemd

en in Duitsland is men tenminste nog met elkaar 'on speaking terms'. In Nederland zijn de contacten vrijwel non-existent. In zo'n situatie zijn conflicten haast voorspelbaar. De marges zijn wel heel smal geworden. Voor de KRO-radio had een Limburgse theoloog het al over 'commando-theologie'.

Alles welbeschouwd lijkt dit pauselijk schrijven vooral een kerkpolitiek document. Het is voor de militante en onvermoeibare paus JP II: één kerk of geen kerk. Die kerk moet als een gesloten cohort in slagorde het derde millennium tegemoet. Met een leergezag dat twijfels uitsluit en protest aantekent tegen alle slechtheid in de wereld. Met een geprofileerd ambt, bekleed door vuurvaste celibatairen en met een bisschoppencollege dat onvoorwaardelijk achter (en onder) de paus staat.

Eén aanhaling in de encycliek kwam bij mij haast cynisch over. Dat is het citaat over de plichten van het geweten, dat te vinden is bij de grote Engelse meester John Henry Newman. Hij wordt hier geciteerd als argument om het primaat van het geweten te ontkennen of minstens sterk te relativiseren. Terwijl het Newman is die ooit heeft gezegd: 'Een toast op de paus? Graag, maar eerst een toast op het geweten'.

Het hoeft geen betoog dat een dergelijk beroep op het geweten voor ons niet acceptabel is. Want niet 'het geweten' vormt de maatstaf voor ons leven, maar het Woord van God, dat ons geweten dient te normeren.

Maar daarom zegt het 'leergezag' van de paus ons ook niets. Want voor hem is niet alleen Gods Woord maatstafgevend, maar ook de natuurwet en eveneens de traditie, zoals deze door een hele reeks pausen is vastgesteld.

We schrijven dit tegen 31 oktober, de datum die ons aan Luther herinnert, die door zijn stellingen een beweging inleidde die het 'Sola Scriptura' – door de Schrift alleen – in haar vaandel schreef. Daarmee doorbrak hij de knechting van het geweten onder het roomse leergezag en leidde naar de vrijheid in Christus.

W.G. de Vries

RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPEM • STATIONSSTRAAT 131, 3851 ND ERMELOO • TEL. 03417-52405 • FAX: 03417-51394 • OUDE KIJK IN 'T JATSTRAAT 71, 9712 EE GRONINGEN • TEL. 050-134041 • FAX: 050-187210 • RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPEM • STATIONSSTRAAT 131, 3851 ND ERMELOO • TEL. 03417-52405 • FAX: 03417-51394

RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPEM

OP DE BIJBEL is een handboek voor 'huis-, tuin- en keukengebruik' bij voorstudie. Een levig boekwerk onder red. van de hoogleraren

W.H. GISPEN, R. RIDDERBOS en R. SCHIPPERS.

Vele andere theologen werken eraan mee, en zo ontstond in de jaren vijftig – wat we zouden kunnen noemen 'de kanttekeningen bij de Nieuwe Vertaling'. Dit boekwerk, dat in veel boekenkasten te vinden zal zijn, raakt nu geheel uitverkocht. Wij konden de hand leggen op een stapeltje van de laatste exemplaren. De hele bijbeltekst wordt vers voor u langsgesleept en van kanttekeningen voorzien op 1096 pag.

De prijs: f 62,00 (excl. verzendkosten). Wanneer u belangstelling hebt, belt u dan direct, want er zijn er niet veel meer.

G. Riemer, Boekverkooper te Ermeloo
Stationsstraat 131, 3851 ND Ermeloo / Tel: 03417 - 52405 / Fax: 03417 - 51394

Boekhandel Ben Doornbos
Oude Kijk in 't Jatstraat 71, 9712 EE Groningen / Tel: 050 - 134041 / Fax: 050 - 187210

RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPEM • STATIONSSTRAAT 131, 3851 ND ERMELOO • TEL. 03417-52405 • FAX: 03417-51394 • OUDE KIJK IN 'T JATSTRAAT 71, 9712 EE GRONINGEN • TEL. 050-134041 • FAX: 050-187210 • RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPEM • STATIONSSTRAAT 131, 3851 ND ERMELOO • TEL. 03417-52405 • FAX: 03417-51394

BEROEPEN

Beroepen te Baflo-Warffum i.c.m. Pieterburen: R.J. Vreugdenhil, kandidaat te Emmeloord; te Dalfsen: H. van den Berg te Assen-Zuid; te Dronten (wijk noord): W.M. van Wijk te Leens; te Hardenberg-Oost (tweede predikantsplaats): G.F. de Kimpe te Axel; te Vroomshoop: S.M. Alserda te Drachten-Zuid/Oost, uitgezonden geweest voor de zending Kalimantan Barat, Indonesië. Nieuw adres: Tilweg 72, 7863 TL Gees, ☎ (05248) 1976.

Beroepbaar gesteld door de classis Kampen: dhr. C. Beiboer, Hanzelaan 101, 8262 VC Kampen, ☎ (05202) 29182; K.A. van der Meer, Bataviastraat 3A, 9715 KH Groningen, ☎ (050) 735419.

Aangenomen naar Drogeham: J. van der Wal, kandidaat te Dronten, die bedankte voor Doesburg i.c.m. Doetinchem, voor

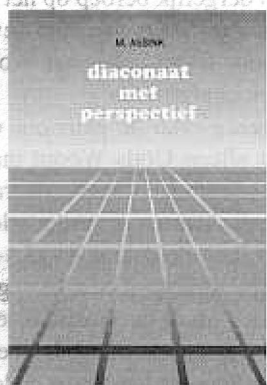
Harkstede (Gr.) i.c.m. Overschild, voor Loppersum i.c.m. Westermenden, voor Oestgeest en voor Twijzel-Kollummerzwaag.

BEVESTIGING EN INTREDE

Ds. D. Ophoff, kandidaat te Kampen deed zondag 31 okt. jl. intrede te Nieuwegein. Bevestiger was ds. H.W. Ophoff te Bedum. Nieuw adres: Mendes da Costalaan 22, 3431 AA Nieuwegein, a (03420) 32632.

HERINSTITUERING

De classis Rotterdam heeft ingestemd met de hennstituering van de Geref. Kerk te Nieuwerkerk a/d IJssel en is voorzien op 1 januari 1994. De nieuwe gemeente zal dan circa 200 leden tellen. Ds. C.J. Smelik, momenteel predikant van de Geref. Kerk te Capelle a/d IJssel wordt predikant van de gemeente van Nieuwerkerk a/d IJssel. In Capelle blijven twee predikantsplaatsen bestaan. Ds. R. ter Beek is predikant van wijk noord, in wijk zuid bestaat een vacature.

Diaconaat met perspectief

Het boek 'Diaconaat met perspectief' is een uiterst praktisch leer-en werkboek over diaconaat. Het biedt diakenen een keur aan instrumenten, methoden en concrete voorbeelden **waarmee** ze direct aan de slag kunnen om het diaconaat inhoud te geven.

De auteur besteedt o.a. aandacht aan: het werkterrein van diakenen; de organisatie van het diakonale werk; het werken met beleidsplannen en projecten. **Bovendien** worden veel praktische tips voor de communicatie met de gemeente gegeven, die zeer effectief zijn. De behandelde stof is zodanig dat niet alleen diakenen er hun voordeel mee kunnen doen, maar ook de overige ambtsdragers.

196 pagina's, geb., *geïll.*, f 24,95

Verkrijgbaar bij de boekhandel

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25 - 4460 AA Goes - Telefoon 01100-15591

Vul deze bon in en stuur deze zonder postzegel in een open envelop aan:
Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Antwoordnummer 10, 4460 VB Goes.

- Stuur mij ... ex. van Diaconaat met perspectief van M. Assink (f 24,95 excl. **verzendkosten**).

Naam:

Adres:

Postcode: Woonplaats:

Telefoon: